

УДК 821.21/22.0

DOI 10.24412/2413-2004-2023-2-72-79

**ШЕЪРУ ШОИРӢ АЗ НАЗАРИ
МАВЛОНО ҶАЛОЛИДДИНИ
БАЛӢӢ**

Азизов Сорбон Садуллоевич, н.и.филол., дотсенти
кафедраи адабиёти классикии тоҷики МДТ “ДДХ ба
номи акад. Б.Гафуров” (Хуҷанд, Тоҷикистон)

**МАВЛОНО ДЖАЛОЛИДДИН
БАЛХИ О СТИХАХ И
СТИХОТВОРСТВЕ**

Азизов Сорбон Садуллоевич, канд. филол. наук,
доцент кафедры таджикской классической
литературы ГОУ “ХГУ имени академика Б.Гафурова”
(Худжанд, Таджикистан)

**MAVLONO JALOLIDDIN
BALKHI'S VIEWS ON POEMS
AND POETRY**

Azizov Sorbon Sadulloevich, candidate of philological
sciences, Associate Professor of the department of Tajik
classic literature of SEI «KhSU named after acad.
B.Gafurov» (Khujand, Tajikistan),
e-mail: Sorbon-1987@mail.ru

Мақом ва ҷойгоҳи шеърӣ ва андешаҳои ҳақиқӣ ва хусус Мавлоно Ҷалолиддини Румӣ дар бораи моҳият ва ҷавҳари шеър таҳлил мегардад. Қайд мешавад, ки бо вучуди ишқу дилбастагии аз ҳад зиёд ба шеър, шоирони бузурге чун Саноӣ Ғазнавӣ ва Мавлоно Балхӣ шеърӣ шоирӣро мазаммат намуда, аз он дурӣ ҷустаанд. Яке аз сабабҳои муҳолифати шоирони ориф оятҳои 224-227-уми сураи Шуаро дар Қуръони карим мебошад. Дар асоси андешаҳои шоирон; Саноӣ, Низомӣ ва Мавлоно Балхӣ ҳулоса мешавад, ки онон низ мисли Қуръон шоирони маддоҳу ҳарзагӯро, ки шеърро танҳо василаи мадҳу ситоиши ҳар ашхоси ношоиста қарор медиҳанд, маҳкум намудаанд.

Калидвожаҳо: тасаввуф, шеърӣ шоирӣ, Саноӣ Ғазнавӣ, Низомӣ Ғанҷавӣ, Мавлоно Балхӣ, ашъори мадҳиявӣ

Анализируются статус и место стихов и стихотворства и мнения самих поэтов, особенно Мавлоно Джалолиддина Руми, о сути и сущности поэзии. Отмечается, что, несмотря на чрезвычайную любовь и приверженность к поэзии, великие поэты-мистики Санои Газневи и Мавлоно Балхи считали стихотворство зазорным занятием и дистанционировались от звания поэта. Рассматривается взаимосвязь между отрицательным отношением великих поэтов-мистиков к стихотворству и известными аятами 224-227 суры «Поэты» священного Корана. На основе высказываний поэтов Санои, Низами Гянджеви, Мавлоно Балхи делается вывод, что они, следуя за аятами Корана, порицают поэтов-панегиристов, которые превращают стихотворство в средство восхваления и прославления недостойных людей.

Ключевые слова: мистицизм, стихотворство, поэзия, Санои Газневи, Низами Гянджеви, Мавлоно Балхи, панегирическая поэзия

The article analyzes the status and place of poetry and the opinions of the poets themselves, especially Mavlono Jaloliddin Rumi on the meaning and essence of poetry. It is noted that, despite the excessive love and commitment to poetry, the great mystic poets Sanoi Ghaznevi and Mavlono Balkhi considered poetry a shameful occupation and distanced themselves from the title of a poet. The article relates the negative attitude of the great mystic poets to poetry based on the well-known verses 224-227 of the sura "Poets" of the Holy Quran. Based on poets views like Sanoi, Nizami, Mavlono Balkhi, it is concluded that they, like the Koran, condemn panegyric poets who turn poetry into a means of praising and glorifying unworthy people.

Key words: *mysticism, poetry, versified, Sanoi Ghaznavi, Nizomi Ganjavi, Mavlono Balkhi, panegyric poetry*

Рочей ба аслу моҳияти шеър, ҷойгоҳи шеърро шоирон, нисбати он бо паёмбарӣ, робитаи шеърро ҳикмату ахлоқ, илҳому суруши ғайбӣ, соҳирӣ ва ғайра аз давраи қадим то имрӯз донишварону мутафаккирон ва шоирон нуқтаи назари худро иброз доштаанд. Мутафаккирони Юнони Қадим, аз ҷумла Афлотун шоирро муқаллиди табиат пиндошта, шеърро ҷунон тасвире, ки кӯдаке ба тақлид тасвире намояд, абасу беҳуда пиндошта ва таъсири онро ҳам нақӯҳиш намудааст. Аммо ба ин назари Афлотун Арасту эътироз намуда, таъкид кард, ки тақлиди шоир аз табиат хушку ҳолӣ набуда, балки тавассути қувваи таҳайюл дахлу тасарруф ба офаридаҳои табиат мекунад [4,50]. Аз ин гуфтаи Арасту бармеояд, ки асоси шеърро ӯ таҳайюл медонист. Ин амр боис гардид, ки баъдан пайравони мактаби машшо, аз ҷумла Ибни Сино асоси шеърро таҳайюл пиндоштаанд.

Нуқтаи назарҳо аз замони қадим дар байни қавму миллатҳои мухталиф рочей ба аслу моҳияти шеър ва ҷойгоҳи шоирон боис гардид, ки як идда аз шоирони орифи мо, аз ҷумла Мавлоно Балхӣ бо вучуди он ки қисми бештари осорашро шеър ташкил намудааст, муҳолифату мазаммат ба шеърро шоирӣ намудааст.

Ҳадафи таҳқиқ. То кунун масъалаи мазкур аз ҷониби муҳаққиқон ба доираи таҳқиқ гирифта, пажӯҳишоти зиёде ҳам дар ин бобат анҷом шудааст [1;4;12]. Вале бо вучуди ин масъалаи ҷойгоҳи шеърро шоирӣ ва назари ҳуди шоирон ба аслу моҳияти шеър, махсусан Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ то имрӯз ба доираи таҳқиқ гирифта нашудааст, ки ҳадафи таълифи мақола ба ин матлаб пайванд дорад.

Шеър барои орифону сӯфиён яке аз василаҳои муҳим барои расонидани паёми худ дар маҷлиси ваъз ба шумор мерафт. Зеро забони шеър барои баёни рамзу рози ақидаҳои ирфонӣ созгор буд. Дигар ин ки ҷанбаи ҳунарию зебоии шеър барои ҷалби тавачҷуҳи муридону пайравони тариқатҳо аз дигар сабабҳои тавачҷуҳи сӯфия ба шеър мебошад. Гарчанде ағлаби сӯфиён шоир набуданд, вале пайванди руҳӣ бо шеър доштанд ва хостаҳои ормони дили хешро тавассути шеър баён медоштанд. Дар оғоз сӯфиёне, ки дар минбар ваъз мегуфтанд, барои баёни ҳарчи фасеҳтар аз шеър мадад меҷустанд. Минбаъд ин равиш ривочу равнақи бештар ёфт ва то ба дараҷае расид, ки бархе аз аҳли ирфон, аз қабили Хоча Абдуллоҳи Ансор бар муридонаш васият намуд, ки дар пеши ҷанозааш ба ҷойи ояти Қуръон шеър бихонанд [6,103].

Профессор Насриддинов Фаҳриддин мавридҳои рӯй овардани аҳли ирфон ба шеърро ҷунин дастабандӣ кардааст:

1. Дар муноҷот ва розу ниёз бо Худованд.
2. Посух гуфтани суоли солиқон ва қулли алоқамандон.
3. Зикри васият, ки охири суханашон дар бистари марг шеър бошад.
4. Хоҳиши он ки пешопеши ҷанозаашон ба ҷои оёти Қуръон шеър хонанд.
5. Дархост ва таманно, ки дар лавҳи қабрашон ба ҷои оёти Қуръон шеър нависанд.
6. Эҳтимом барои мазмуни оёти Қуръонро бо шеър баён кардан.
7. Барои шифои бемор шеър дар ҷизе навиштан [6,102].

Аз андешаҳои боло боз ҳам пайванди қавӣ ва руҳу равони пайваста доштани аҳли ирфон ба шеър равшантар зоҳир мегардад. Аз рӯи нақли Абдулрахмони Ҷомӣ дар “Нафаҳот-ул-унс” Ҳаким Саной шоири ориф ва аз саромадони шеъри ирфонӣ дар вақти сақароти мавт байти зеро суруда будааст:

***Бозгаишам з-он чи гуфтам з-он ки нест,
Дар сухан маънию дар маънӣ сухан [5,731].***

Ё ба поёни зиндагии Мавлоно назар афканем чунин буд, ки чун хабари бемории ӯ дар Қуния интишор ёфт, мардум ба аёдат наздаш меомаданд ва дар ҳамин маврид ҳам дар забони Мавлоно шеър чорӣ буд. Чунончи: “Шайх Садриддин қаддаса сирраҳу ба аёдати вай омад, фармуд, ки шафока-л-Лоҳ, шафоан очилан рафъи дараҷот бошад, умед аст, ки сиҳҳат бошад, хидмати Мавлоно ҷони оламиён аст. Фармуд, ки баъд аз ин шафокал-Лоҳ шуморо бод...

***Ман шудам урён зи тан, ӯ аз ҳаёл,
Меҳиромам дар ниҳоятулвисол.***

Шайх бо асҳоб гирён шуданд ва ҳазрати Мавлоно ин ғазал фармуд:

***Чӣ донӣ ту, ки дар ботин чӣ шохе ҳамнишин дорам,
Руҳи заррини ман мангар, ки пойи оҳанин дорам” [3,158].***

Инчунин “...шаби охир, ки марази Мавлоно саҳт шуда буд, ҳешону пайвастагон изтиробӣ азим доштанд ва Султонвалад – фарзанди Мавлоно ҳар дам бетобона ба сари падар меомад ва боз таҳаммули он ҳолат нокарда, аз утоқ берун мерафт. Мавлоно ин ғазали оташинро дар он вақт назм фармуд ва ин охири ғазалест, ки Мавлоно сохтааст:

***Рав сар бинех ба боли, танҳо маро раҳо кун,
Тарки мани ҳароби шабгарди мубтало кун.
Моему мавҷи савдо, шаб то ба рӯз танҳо,
Хоҳӣ ба мо бибахшо, хоҳӣ бирав раҳо кун...
Дар ҳоб дӯш пире дар кӯи ишқ дидам,
Бо даст ишоратам кард, ки азм сӯи мо кун [3,160].***

Низомии Ганҷавӣ шоир ва орифи маъруф ҳам дар баробари баёни мавзӯҳои чун тавҳид, наът, ваъз, таҳқиқ, панду андарз ва ғайра дар “Махзан-ул-асрор” ба сухан, маҳсусан сухани манзум (шеър) пардохтааст. Дар байни шоирони ориф Низомӣ назар ба дигар шоирон дар ин ҳусус бештар таваҷҷӯҳ намудааст, зеро қисмате аз муқаддимаи асари худро ба ин мавзӯ ихтисос додааст. Дар муқаддимаи асари худ таҳти унвони “Дар мақому мартабаи ин нома” ва “Гуфтор андар фазилати сухан гуфтан” ба баёни ҷойгоҳи шеърӯ шоирӣ ва аҳаммияти сухан пардохтааст.

Низомӣ пас аз он ки ба таври кулӣ аз аҳаммияти сухани мансур ва ҷойгоҳи баланди он муфассал сухан мегӯяд, бифосила дар қисмати баъдӣ таҳти унвони “Бартарии сухани манзум аз мансур” аз меёрҳо ва ҷойгоҳи сухани манзум дар баробари пазириши меёрҳои назарияпардозони шеърӣ классик чунин мегӯяд:

***Чунки насахта сухани сарсарӣ
Ҳаст бари гавҳариён гавҳарӣ,
Нукта ниғаҳ дор, бибин, чун бувад
Нукта, ки санчидаву мавзун бувад.
Қофиясанҷон, ки сухан баркашанд,
Ганҷи ду олам ба сухан даркашанд [7,42].***

Чунонки мушоҳида мешавад, Низомӣ дар ин се байт тамоми меёрҳои шеърӣ классикиро ба ҳубӣ бар шумурдааст ва сипас ба дигар мавриди шеър пардохтааст. Метавон гуфт, ки ин бахши “Махзану-л-асрор” дар воқеъ назарияи Низомӣ дар бораи шеърӯ шоирӣ ва баёнгарӣ ҳудуди андешаи гӯянда ва нависандае, ки худ аз ҳар ҷиҳат дар миёни сухансароёни забони форсӣ-тоҷикӣ маъруф аст[12].

Манзур аз овардани мисолҳои зикрѐфта он аст, ки як идда аз шуаро ва урафо бо шеър пайванде ногусастанӣ ва унсу иродати бесобиқа доштанд, хоса Ҳаким Саной ва Мавлоно Балхӣ, ки эшон то лаҳзаҳои вопасин шеър суруданд. Аммо бо вучуди ҳамаи ин ишқу алоқа бо шеърӯ шоирӣ, ҳамин Ҳакими Ғазна ва Пири Балх аз шеърӯ шоирӣ безорӣ чустаанд, ки маъсалаи мавриди назари мо ҳамин аст.

Чаро Саной ва Мавлоно бо он ки дар радифи шуарое қарор доранд, ки ағлаби осори аз худ боқӣ гузошташонро шеър ба вучуд меоварад, боз сароиши онро зери тозиёнаи танқид қашидаанд? Муроди эшон кадом навъи шеър ва шоир буда?

Ҳаким Саной, ки умре бо шеър буду дар ибтидо шоири дарборӣ ҳам буд, чунин гуфтааст:

*Шоирӣ бигзору гирди шаръ гард аз баҳри он-к,
Шаръат орад дар тавозӯъ шеър дар мустакбирӣ [10,658].*

Мавлоно Чалолуддини Румӣ, чунон ки аз осораи пайдост, ошкоро ба мазаммати шеър пардохта, шеърро чун абри сияҳ ва ҳешро моҳе дар паси он пинҳон монда медонад:

*Растам аз ин байту ғазал, эй шаҳу султони азал,
Муфтаилун, муфтаилун, муфтаилун кушт маро!
Қофияву мағлатаро гӯ ҳама селоб бибар,
Пӯст бувад, пӯст бувад дархури мағзи шуаро.
Шеър чӣ бошад бари ман, то ки аз он лоф занам?
Ҳаст маро фанни дигар, гайри фунуни шуаро.
Шеър чу абрест сияҳ, ман паси он парда чу маҳ,
Абри сияхро ту маҳон моҳи мунаввар ба само*

Аслан диди интиқодии Мавлоно ва андешаҳои ӯ, ки аз порчаи мазкур равшан мешавад, марбут ба шакл ва қолиби шеър, аз ҷумла авзони шеърӣ ишоратшуда ба он аст, ки на ҳама вақт созгор ба таҷассуми афкори беканори ирфонӣ шоир метавонад бошад. Ҳамин маҳдудии қолиби шеърӣ суннатӣ, ки қобили таҳаммули рӯҳи орифонаи Мавлонову Саной набуда, боис ба зухури ҳисси интиқод аз ин отиға дар ниҳоди эшон гардидиву боис ба изҳори нуқтаи назаре дар робита ба ворастагӣ аз байту ғазал шудааст.

Муҳолифат ва мазаммати Мавлоно ба шеърӯ шоирӣ дар асари насрии ӯ “Ғиҳи мо ғиҳи” боз ҳам ошкоротар таҷассум дорад. Мавлоно дар ин китоб сабаби шеър гуфтанаширо бар он медонад, ки дӯстдорону муридонаш меҳонад ва ба хоҳири он ки эшон малул набошанд суруда, вағарна ҳешро безор аз шеър ва шеърро бадтар чизе дар назди худ мепиндорад. Инчунин шоирро нанг мешуморад дар қавми ҳеш ва чунин бармеояд, ки бо дархосту хоҳиш ва мувофиқи завқи дӯстдоронаш шеър мегӯяд: “Маро хӯе аст, ки нахоҳам, ки ҳеч диле аз ман озурда шавад. Ин ки ҷамоате худро дар самоъ бар ман мезананд ва баъзе ёрон эшонро манъ мекунанд, маро он хуш намеояд. Ва сад бор гуфтаам барои ман касро чизе мағӯед, ман ба он розиям. Охир ман то ин ҳад дил дорам, ки ин ёрон, ки ба назди ман меоянд аз бими он ки малул нашаванд шеъре мегӯям то ба он машғул шаванд, вағарна ман аз кучо шеър аз кучо! Валлоҳ, ки ман аз шеър безорам ва пеши ман аз ин бадтар чизе нест. Ҳамчунон аст, ки яке даст дар шиканбаи гуҳ кардааст ва онро мешӯяд барои орзуи меҳмон чун иштиҳои меҳмон ба шиканба аст, маро лозим шуд. Охир одамай бингарад, ки халқро дар фалон шаҳр чӣ коло мебояду чӣ колоро харидоранд, он хараду он фурушад, агарчи дунтаре матоъ бошад.

Ман таҳсилҳо кардам дар улум ва ранҷҳо бурдам, ки назди ман фузало ва муҳаққиқону зиракон ва нагуландешон оянд, то бар эшон чизҳои ғарибу нафис ва дақиқ арз кунам. Ҳақ таоло худ чунин хост, он ҳама илмҳоро ин ҷо ҷамъ карду он ранҷҳоро ин ҷо овард, ки ман

бад-ин кор машғул шавам, чи тавон кардан? Дар вилоят ва кавми мо аз шоирӣ нангтар коре набуд, аммо агар дар он вилоят мемондем мувофиқи таъби эшон мезистем ва он меварзидем, ки эшон хостандӣ, мисли дарс гуфтани таснифи кутуб кардан ва тазкиру ваъз гуфтан ва зухду амали зоҳид варзидан» [8,83].

Сабаби ин мазаммату муҳолифати шуарое чун Саной ва Мавлоно ба шеърӯ шоирӣ ва “фазои манфи алайҳи шеър”, аввалан шояд ин бошад, ки бархе аз шуаро бо пуле ночиз ба мадҳи ҳар касу нокас аз суҳанони дурӯғу муҳолиғаомези аз ҳадди меъёр зиёд истифода мекарданд. Ҳарчанд, ки “шеъри бе дуруғ” шеърият надорад, аммо аз нигоҳи Қуръон мавриди мазаммат қарор дода шудааст ва муҳолифати шуарои орифе чун Мавлоно ба шеърӯ шоирӣ ин ки дар Қуръон, охири сураи “Шуаро” чанд оят аст дар бораи шоирон, ки мефармояд: “Ва дунбол мекунам суҳани шоирони гумроҳро (224) Оё ту надидӣ, ки онҳо дар ҳар майдон саргардон мераванд (225) Ва ин ки меғунд он чи намекунам (226) Магар касоне, ки яқин карданд, ва карданд кори шоиста(227), [14,129].

Аз ибтидои оятҳои мазкур маълум мешавад, ки шеърӯ шоирӣ назди Худованд нописанд аст, вале аз истисно, ки дар охири сура омада, собит мегардад, ки шеърғӯ ба таври мутлақ бад нест, балки ҳар гоҳ дар шеър нофармонии Худо ё дурӯғу мазаммати касе ба ноҳақ ё каломӣ фоҳише бошад, мазмуму макрӯҳ аст ва ашъоре, ки аз ин маъносӣ ва макрӯҳот ҳолӣ бошад Худованд онро ба василаи “Магар касоне, ки яқин карданд, ва карданд кори шоиста...(227) истисно намудааст.

Илова бар оёти мазкур, инчунин дар Қуръон мазаммати шоирон дар оёти дигаре нисбати шоирӣ аз паёмбар ва шеър набудани Қуръон сарҳан гуфта шудааст, ки: “Ва мо наомӯзонидем ба ӯ шеър гуфтан ва ин муносиб ба ӯ нест. Ин насихати хос ва қуръони возеҳ аст (Ё Син 69)

Шояд ҳамингуна оёт мӯҷиб шуд, ки аксари аҳли ирфон ба мазаммати шеърӯ шоирӣ пардохтанд.

Дигар аз иллати “фазои манфи алайҳи шеър”, чунон ки қаблан зикр шуд, он бошад, ки фалосифа ба таърифи шеър додаанд ва асоси онро “каломи мухайял” шуморидаанд [13,177].

Аз гуфтаи Султон Валад, бармеояд, ки шеър ва шуарои мавриди мазаммати Санову Мавлоно ва дигар ғундағони сӯфия қарор гирифта, шеъри шуарое аст, ки шоирро худнамоӣ ва ба дунболи дирҳам забон ба ҳар лофу газоф мекушоянд. Султон Валад меғунд, ки дар муқобили шеъри чунин шуаро “шеъри авлиё” падид омад: “Баёни он ки шеъри авлиё ҳама тафсир асту сирри Қуръон...бар ҳилофи шеъри шуаро, ки аз фикрат ва ҳаёлотӣ худ гуфтанд ва аз муҳолиғаҳои дурӯғ тарошида ва ғаразашон аз он изҳори фазилату худнамоӣ будааст...шуаро шеъри авлиёро...ҳамчу шеъри худ мепиндоранд, намедонанд, ки дар ҳақиқат феълӣ қавли эшон аз ҳолик аст, махлуқро дар он мудҳал нест. Зеро шеъри эшон худнамоӣ нест, худнамоӣ аст [11,53].

Дар “Маноқиб-ул-орифин” аз забони Мавлоно суҳанони ӯ дарҷ шудааст, дар бобати рӯй овардани ӯ дар диёри Рум ба шеър: “Чун мушоҳида кардем, ки ба ҳеҷ навъе ба тарафи Ҳақ моил набуданд ва аз асрори илоҳӣ маҳрум мемонданд, ба тариқи латофати самоъу шеъри мавзун, ки таъби мардумро мувофиқ афтодааст он маониро дархурди эшон додем” [2,207-208].

Бо ин ҳама, ҳамоно вучуди Мавлоно пӯшида ва асрорангез аст. Чунон ки дар боло зикр шуд, дар “Фиҳи мо фиҳи” ва дар баъзе ғазалҳои сарҳан бо шеърӯ шоирӣ муҳолифат варзидааст. Аз сӯи дигар дар “Маснави маънавӣ” барои сурудани шеър аз Худованд мадад ҷуста ва назму қофияро тобеи амри Илоҳӣ медонад ва меғунд:

*Эй тақозогар! Дарун ҳамчун чанин,
Чун тақозо мекунӣ итмоми ин...
Бе ту назму қофия, шому саҳар,
Заҳра кай дорад, ки ояд дар назар?
Назму таҷнису қавофӣ, эй алим,
Бандаи амри туанд аз тарсу бим... [9, 253].*

Илоҳии Қумшай дар мавриди масъалаи мазкур дар шарҳи “Фихи мо фихи” чунин навиштааст: “...шеъри осмонӣ, ки шарҳи авсофи ҷамолу ҷалоли илоҳӣ ва даъвати халқ ба иқлими ишқу маърифат ва сифоти волои инсонӣ аст, пайваста мавриди ситоиши бузургони дин ва орифони соҳибяқин буда, ки онро аз назари моҳият ҳамчинси ваҳй ва аз ҳайси мартабат наздиктарин суҳан ба каломи илоҳӣ донистаанд. Мавлоно муқаррар ашъори худро маҳсули лаҳзаҳои беҳудӣ ва иттисол ба олами ваҳдат муаррифӣ карда ва худро дар сурудани он беихтиёр донистааст:

*Эй он ки андар ҷони ман талқини шеърм мекунӣ,
Гар тан занам хомӯш кунам, тарсам, ки фармон бишканам” [13,178].*

Хулоса.

Аз таҳлилу баррасии мавзӯ чунин бармеояд, ки дар мавриди аслу моҳияти шеър ва ҷойгоҳу мақоми шоирӣ шурӯъ аз замонҳои қадим, асрҳои миёна ва то кунун нуктаи назарҳои мухталиф баъди адёну ақвоми гуногун ва донишмандону шоирон вучуд доштааст. Гурӯҳе асоси шеърро тақлиду таҳайюл ва ҳикмату ахлоқ ба шумор оварда, гурӯҳи дигаре шавқу илҳом ва суруши ғайбӣ ваҳй пиндошта ва гурӯҳе ҳам сеҳру ҷоду ва талқини ҷинну парӣ сарчашма ва асоси шеър гуфтаанд.

Диди интиқодии шоирони ориф, махсусан Мавлоно Балхӣ ба шеър аз ду вазҳ сарчашма мегирад. Аввал, ин қолаб ва маҳдуди вазну қофия қобил ба таҳаммули баҳри ирфон ва афкори тасаввуфӣ надорад, сониян назари танқидии ӯ ба он ашъорест, ки дар он ҳаҷву ҳичо бошад ва дар сифоти инсонҳои ношоиста суруда шавад. Аз ин лиҳоз, ҳамон шуарое мавриди интиқод ва мазаммати ӯ қарор дорад, ки шеърро воситаи мадҳи амирону шоҳон ва баъни ҳичову ҳаҷв қарор медиҳанд.

Ба назар мерасад, ки яке аз сабабҳои муҳолифату мазаммати шеърӯ шоирӣ аз ҷониби Мавлоно Балхӣ охири оятҳои сураи Шуаро мебошад, ки дар он мазаммати шоирон рафтааст. Ҳарчанд, ки дар идомаи оятҳои сураи мазкур ба таври истисно илова шудааст, ки илло он касоне ки имон оварданд ва амали солеҳ анҷом доданд. Бо вучуди ин шоирони ориф, ки сарчашма ва ҷаҳони фикрии эшон Қуръони карим буд, дар таъсири он ба мазаммати он бархостанд.

Аз он ҷиҳат, ки бештари мероси бокигузоштаи орифоне чун Мавлоноро бештар назм ташкил намуда ва афқору орои худро дар қолаби шеър баён доштааст, маълум мегардад, ки шеърӯ шоирӣ ба тамом аз назари ӯ нописанд набудааст. Муроди Мавлоно ҳамон шеърест, ки дар он ҳаҷву газоф ва фиску фучур гуфта шуда ва шоироне, ки пешаи шоириро василае барои мадҳу сано дар тавсифи инсонҳои ношоиста сохтаанд. Илова бар ин, сӯфиёну орифони бузурге чун Абусаид Абулхайр, Ҳоҷа Абдуллоҳи Ансорӣ, Абулҳасани Ҳарақонӣ, Аҳмади Ғазолӣ ва дигарон дар маҷлисҳо ва суҳанронҳои минбарии хеш дар вақтҳои муносиб, ашъори шӯрангезу ошиқонаро истифода мебарданд, зеро шеър беҳтарин роҳ барои ҷаззобтару таъсирноктар расонидани паём аст. Илова бар ин, аксар суҳанони ингуна орифони бузург, ки саршор аз ишқу муҳаббат буду аз дил ҷӯш мезад, тақозои як қолаби зебое чун шеърро дошт. Аз ин рӯ, дар бештари ҷой каломи онон бо насри мусаччаъ хушоҳангу дилнишин баён карда мешуд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Абдуқодирзода Саидмукаррам. Андешаҳои Низомии Арӯзии Самарқандӣ оид ба моҳияти шеър ва шахсияти шоир // Номаи донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров (Силсилаи илмҳои гуманитарӣ). –Хучанд, 2015.-№4(45). –С.123-127.
2. Афлӯкӣ Шамсуддин. Маноқиб-ул-орифин. Бо тасҳеҳот ва ҳавошию таълиқот ба кӯшиши Таҳсини Ёзӣҷӣ, Ҷ.1-2. Анқара,-1970-1976.-745с.
3. Бадеуззамони Фурӯзонфар. Шарҳи аҳвол ва осори Мавлоно. Бо кӯшиши Ҷаъфар Ранҷбар ва Масъуди Миршохӣ.-Душанбе: Институтуи шарқшиносӣ Анҷуманӣ “Рӯдакӣ”, 2007. –247с.
4. Зарринкуб Абдулҳусайн. Ёддоштҳо ва андешаҳо (аз мақолот, нақдҳо, ва ишорот). – Теҳрон: Сухан, 1379. – 432с.
5. Мавлоно Нуриддин Абдуллаҳомони Ҷомӣ. Нафаҳот-ул-унс мин ҳазарот-ул-қудс”. Таҳиягарони матн, муаллифони муқаддима ва феҳристҳо Муътабар Оқилова, Баҳром Мирсаидов. –Душанбе: Пайванд, 2013. –865с.
6. Насриддинов Фаҳриддин. Тафсири “Қашф-ул-асрор”-и Абулфазли Майбӯдӣ ва аҳамияти адабии он. –Хучанд: Ношир. –183с.
7. Низомии Ғанҷавӣ. Ҳамса: Махзану-л-асрор, Хусраву Ширин. Баргардон, пешгуфтор ва таҳияи Зоҳир Аҳрорӣ, Алиш Муҳаммадӣ Хуросонӣ ва Мубашишӣ Акбарзод — Душанбе: «Адиб», 2012. - 480 саҳ.
8. Румӣ, Мавлоно Ҷалолуддин. Фиҳи мо фиҳи (ва пайвастҳои навишта) Ба тасҳеҳи Тавфиқи Субҳонӣ.- Теҳрон: Китоби Порса, чопи дувум,1389. –24+444с.
9. Румӣ, Мавлоно Ҷалолуддин. Маснави маънавӣ. -Теҳрон: Замон, 2001. –728 с.
10. Саной. Абулмачд. Девон. Ба кӯшиши Мударрисӣ Разаӣ. Чопи дувум. –Теҳрон: Ибни Сино, 1341(1962м).
11. Султон Валад. Интиҳнома. Чопи аввал ба тасҳеҳи Муҳаммадалиш Муваҳҳид ва Алиризо Ҳайдарӣ.-Теҳрон: Хоразмӣ, 1389х.ш/2011м.-408с.
12. Устӯҷӣ Иброҳим. Фарошеър дар “Махзан-ул-асрор”-и Низомӣ// Фаслномаи илмӣ-паҷӯшии забон ва адабиёти форсӣ. –Теҳрон,1389. – №2. – С.2-24
13. Қумшай, Ҳусайн Илоҳӣ, Гузидаи “Фиҳи мо фиҳи” \ Баргардон, таҳия, тавзеҳот ва лугатнома аз Абдуллоҳ Муллобоқизодаи Шаваткӣ.- Душанбе: Пайванд, 2007. -302с.
14. Шафӣ Муҳаммад. Тафсири маъориф-ул-Қуръон. Мутарҷим Мавлоно Муҳаммад Юсуфи Ҳусайнпур.-Мактабаи Форуқия. Ҷ.6, 1389х. 772 с.

REFERENCES:

1. Abduqodirzoda Saidmukarram. Nizom Aruzi Samarkandi`s Opinions on the Essence of Poetry and the Poet`s Personality // Scientific Notes under Khujand State University named after academician B. Gafurov (Series of humanities). - Khujand, 2015. - No. 4(45). - PP. 123-127.
2. Afloki Shamsuddin. Manoqib-ul-orifin / under the editorship, enthusiasm and effort by Tahsin Yoziji, V.V.1-2. Ankara, 1970-1976. - 745 pp.
3. Badeuzzamon Furuzonfar. Commentary to Mawlono`s Lifestyle and Creations / under the editorship of Ja`far Ranjbar and Mas`ud Mirshohi. - Dushanbe: The Institute of oriental studies named after Rudaki, 2007. – 247 pp.
4. Zarrinkub Abdulhusayn. Reminiscences and Opinions (from articles, notes, and references). - Tehran: Speech, 1379. – 432 pp.
5. Mawlono Nuriddin Abdurrahmon Jomi. Nafahot-ul-uns min hazarot-ul-quds: preparation of the text, authors of introduction and catalogers: Mu`tabar Oqilova, Bahrom Mirsaidov. - Dushanbe: Ties, 2013. - 865 pp.

6. Nasriddinov Fakhridin. *Interpretation of "Kashf-ul-asror" by Abulfazl Maibudi and its literary value.* - Khujand: Publisher. - 183 pp.
7. Nizomi Ganjavi. *Khamasa: Makhzanu-l-asror, Khusrav and Shirin.* Translated, Prefaced and Prepared by Zohir Ahrori, Ali Muhammadi Khurosoni and Mubashshir Akbarzod - Dushanbe: Irfon, 2012. - 480 pp.
8. Rumi, Mawlono Jaloluddin. *Fihi mo Fihi (newly discovered ties) / under the editorship of Tawfiq Subhoni.* - Tehran: Porsa book, The second edition, 1389. - 24+444pp.
9. Rumi, Mawlono Jaloluddin. *Masnavi ma'navi.* - Tehran: Epoch, 2001. - 728 pp.
10. Sanoi. Abulmajid. *Devon / under the editorship of Mudarris Razavi. The second edition.* - Tehran: Ibn Sinp, 1341 (1962).
11. Sulton Valad. *Farewell Letter. The first edition / under the editorship of Muhammadali Muvahhid and Alirizo Haydari.* - Tehran: Khorazmi, 1389h.sh/2011m. - 408 pp.
12. Ustoji Ibrohim. *Poetry in "Makhzan-ul-asror" by Nizomi // Scientific-research journal of Persian language and literature.* - Tehran, 1389. - No. 2. - PP. 2-24
13. Qumshai, Husain Ilohi. *Selected Compositions Entitled as "Fihi mo Fihi" \ Translated, prepared, commented and interpreted by Abdulloh Mulloboqizoda Shavatki.* - Dushanbe: Ties, 2007. - 302 pp.
14. Shafei Muhammad. *Interpretation of Ma'orif-ul-Qur'an.* Translated by Mawlono Muhammad Yusuf Husaynpur. - Farooqiyya tenet. V. 6, 1389kh. - 772 pp.